

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

**Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ
ΔΡΑΚΟΥ**

Μίαν βραδιάν, η Κρατήρα η Διόμαινα, γεροντοκόρη πλέον ή σαράντα χρόνων, έμεινε να διανυκτερεύσει εις το καλύβι το πενιχρόν, το οποίον είχε μέσα εις τον ελαιώνα της όπου ειργάζετο όλην την ημέραν εις την συλλογήν του ελαιοκάρπου, και το βράδυ έκλειε προσωρινώς τους σάκκους τους πλήρεις ελαιών μέσα εις το καλύβι αυτό, έως την άλλην ημέραν, οπότε το φορτίον θα μετεκομίζετο δι' ημιόνων εις το ελαιοτριβείον του Δήμου του Μανιάτη, κάτω εις τον αγροτικόν συνοικισμόν της Κεχρεάς· την νύκτα όμως καθ' ην ο ελαιόκαρπος ήτο εις το καλάθι, εκοιμάτο κι αυτή εκεί, διά να τον φυλάττει κατά πάσης ενδεχομένης αποπείρας κλοπής, αν και τοιαύτα κρούσματα ήσαν σπάνια εις τον τόπον.

Εις το μικρόν τούτο υπόστεγον εύρισκεν αναψυχήν, κι εκοιμάτο την νύκτα, καθώς ήτο κουρασμένη διαρκώς από τας εξοχικάς εκδρομάς και τας εργασίας τας οποίας δεν έπαυε να εκτελεί ανά τους διαφόρους αγρούς της· είχε κτήματα άξια λόγου η γεροντοκόρη, αν και πολύ βεβαρημένα με χρέος, χαρά δε και παρηγορία της, ελπίς και απαντοχή της, ότι θα κατώρθωνεν επί τέλους, από χρόνον εις χρόνον, να εξοφλήσει αυτό το χρέος – το οποίον εκολλούσε ως ψώρα και επληθύνετο ως η κάμψη εις τα φυτά – ήτον να τρέχει από αμπέλι εις χωράφι, και από χωράφι εις ελαιώνα. Δεν έπαυε να εκτελεί μόνη, κατά περιόδους και ώρας, όλας τας αγροτικάς εργασίας όπως συνηθίζουν αι γυναίκες· το θειάφισμα, το αργολόγημα^[1], τον τρύγον, και προ πάντων την συλλογήν των ελαιών, διαρκούσαν επί τινας μήνας του φθινοπώρου και του χειμώνος.

Την εσπέραν εκείνην δεν ήτο μόνη· συνωδεύετο από τον Κώτσον τον ανεψιόν της, τέκνον της αδελφής της, δεκατριών ετών. Δεν ήτον απλώς, το παιδίον αυτό, τέκνον της ωδίνος της αδελφής της, ήτο τέκνον της οδύνης δι' αυτάς τας δύο. Η Κρατήρα είχε μείνει ορφανή μετά της νεωτέρας αδελφής της· ηλικιώθη πολύ και καταρχάς πιθανώς δεν ηθέλησεν, αργότερα ίσως δεν ημπόρεσε να υπανδρευθεί. Αλλ' η ίδια, ως καλή μήτηρ, υπάνδρευσε κι επροίκισε την αδελφήν της.

Της έδωκε το ήμισυ των κτημάτων, κι επειδή ο γαμβρός απήτει και μετρητά, υπεθήκευσε το άλλο ήμισυ εις εγχωρίους τοκιστάς, διά να δανεισθεί τρισχιλίας δραχμάς να του δώσει. Είτα μετά τον γάμον, ο σύζυγος, ναυτικός, αφού έμεινεν επί τινας μήνας και διεχείμασεν εις τον τόπον, κατά Φεβρουάριον εμβαρκάρησε με το ιδιόκτητον πλοίον και ανεχώρησε.

Η Σοφούλα έμεινεν έγκυος. Είτα, μετά εννέα μήνας, ο σύζυγος, μετά βραχείαν επίσκεψιν κατά το θέρος, εξηκολούθει να ταξιδεύει ακόμη. Αλλ' η Σοφούλα έκλεισε τον ένατον μήνα από της πρώτης απομακρύνσεως του συζύγου της κι εγέννησε το παιδίον αυτό, τον Κώτσον, όχι ακριβώς τον ένατον μήνα, αλλά μετά εννέα μήνας και τρεις ημέρας από της αναχωρήσεως του συζύγου.

Τότε τα γραΐδια της γειτονιάς και όλου του χωριού, εμέτρησαν καλώς τους μήνας, τας εβδομάδας, τας ημέρας, ως και τας ώρας. «Τόσες απ' το Φλεβάρη και τριανταμία ο Μάρτης γίνονται... και τριάντα ο Απρίλης...» Και καθεξής. Αφού επρόσθεσαν όλους τους μήνας, μέχρι του Οκτωβρίου, ελογάριασαν ότι έμενον δεκαεπτά ημέραι ακόμη, του Νοεμβρίου, διά να γίνουν σωστοί εννέα μήνες. Αλλ' η Σοφούλα εκάθισε στα σκαμνιά^[2] όχι την δεκάτην εβδόμην αλλά την εικοστήν του μηνός, εγέννησεν άρα όχι την διακοσιοστήν εβδομηκοστήν ημέραν, αλλά την 273^{ην} από της αναχωρήσεως του συζύγου.

Εντεύθεν σκάνδαλον και δυσφημία. Είτα επάνοδος του συζύγου και διαζύγιον. Είπαν ότι η Σοφούλα είχε φέρει στον κόσμον το παιδίον αυτό με τον μικρόν θείον της, ένα συγγενή όστις επηγγέλλετο εν μέρει τον προστάτην διά τας δύο ορφανάς. Ήτον άρα όχι μόνον μοιχαλίσ αλλά κα αιμομίκτηρια.

-Πώς καταντήσαμε!... Σόμαρα – Γόμαρα! είπε σείων την κεφαλήν εις απλοϊκός γέρων.

-Λαός Σοδόμων και λαός Γομόρρας, διώρθωσεν ο κυρ Αναγνώστης της Ευγενίτσας, ο ψάλτης του ναού της Παναγίας.

-Θα μας χαλάσ' ο Θεός, παιδάκι μ' ! συνεπέρανε μία γραία...

Η Κρατήρα δεν πίστευσε ποτέ εις την ενοχήν της αδελφής της, ούτε ηθέλησε να την εξετάσει, επειδή επροτίμα ν' αγνοεί και να πιστεύει εις την αθωότητα. Μόνον παρεκάλεσε τον πνευματικόν να την «ορμηνέψει», και είπεν εις τον πάτερ Ιωακείμ, ένα περιπλανώμενον καλόγηρον λίαν ιδιόρρυθμον, να «της πει καλά λόγια». Αυτή έτεινε να πιστεύσει ότι αι τρεις ημέραι παραπάνω ήσαν μία παραδρομή της φύσεως, έν λάθος εις το μέτρομα των ημερών, επειδή οι νόμοι τους οποίους έβαλεν ο Πανάγαθος Θεός δεν της εφάινοντο να είναι τόσον στενοί και γλίσχροι, όσον τα κατάστιχα των τοκογλύφων και οι λογαριασμοί των γραϊδιών της γειτονιάς· ελέχθη ότι γυναικολόγος ιατρός, εκ της πρωτευούσης, ακούσας την διήγησιν, απεφάνθη ότι συμβαίνει, καιτοι πολύ σπανίως, να μένει το έμβρυον ημέρας τινάς περισσότερον εις την κοιλίαν της μητρός, ένεκα ιδιαίτερας τινός νάρκης ή κακοπαθείας.

Ο συνήγορος της γυναικός, λεπτολόγος σοφιστής, παρατήρησε τα εξής: Πρέπει λοιπόν ως κριτήριον της συζυγικής πίστεως, εκ μέρους της γυναικός, να ληφθώσιν αι ιδιαίτεροι περιστάσεις και συμπτώσεις, τα μειονεκτήματα τα απορρέοντα εκ του επαγγέλματος του συζύγου, και όχι ο χαρακτήρ και η ενδόμυχος πεποίθησις και το καλώς νοούμενον συμφέρον;... Εάν ούτως έχει, αι γυναίκες των χωρικών, γεωργών και ποιμένων, πρέπει να θεωρούνται ως πισταί, μόνον διότι δεν αποδημούσιν οι σύζυγοί των, και διότι δεν είναι δυνατόν να γίνει εις το δημόσιον υπολογισμός τοιούτος μηνών και ημερών, οποίος καταχρηστικώς και αδεία της συγκυρίας γίνεται διά τας γυναίκας των θαλασσινών;

Προσέτι ο νομομαθής ούτος είπε και τα εξής: Αυτή η Ιερά Γραφή μας λέγει, «εν ταις ημέραις εκείναις συνέλαβεν Ελισάβετ», εννοούσα μίαν των ημερών εκείνων, ή περί τας ημέρας εκείνας, αλλά δεν μας λέγει ότι η μήτηρ του Προδρόμου συνέλαβε την δείνα ημέραν ακριβώς.

Εἰς τὴν βιβλικὴν ταύτην μαρτυρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεκαλέσθη ὁ εἰρημένος δικηγόρος, ὁ ἀντίδικος ἀντεῖπεν ὅτι τὸ καθαυτό κείμενον τοῦ Ευαγγελιστοῦ δὲν λέγει «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις» ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ λόγου· «μετὰ δε τὰς ἡμέρας ταύτας συνέλαβεν Ἐλισάβετ». Ὅσον ἀφορὰ τὸ πρῶτον, τὸ συλλογιστικὸν ἐπιχείρημα τοῦ πληρεξουσίου τῆς ἐναγομένης, ὁ συνήγορος τοῦ ἐνάγοντος παρετήρησεν ὅτι ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἀτελής, καὶ τὸ γνωρίζομεν ὅλοι, ἀλλὰ δὲν εἶναι τούτο λόγος, διότι σύνοιδεν εαυτὴν ἀτελή, νὰ παραιτηθεῖ καὶ νὰ παύσει ὑπάρχουσα. Διότι ἡ δικαιοσύνη θὰ ἐξεθρονίζετο πράγματι καὶ θὰ ἐτίθετο εἰς ἀπαγόρευσιν, ἐάν ἠσπάζετο τὸν συλλογισμόν τοῦ ἀντιδίκου. Ὅταν καταδικάζεται εἰς ἀποδεδειγμένους κλέπτης ἢ φονεὺς ἢ μοιχός, ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι καὶ δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι τινές, πολλοὶ ἢ ὀλίγοι κλέπται, φονεῖς ἢ μοιχοί, λανθάνοντες καὶ διαφεύγοντες τὸν πέλεκυν τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τούτο λόγος ὅπως μὴ τιμωρῶνται καὶ οἱ φωραθέντες ὡς ἐνοχοὶ τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν. «Ἐν ὧ εὗρω σε, ἐκεῖ καὶ κρίνω σε». Ἡ δικαιοσύνη, ἀμυνόμενη ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, τιμωρεῖ σήμερον ὅσους ἀν συλλάβει δράστας τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν, καὶ ἐπιφυλάττεται δι' ἐκείνους, ὅσοι πρὸς καιρὸν ἴσως διαφεύγουν τὰς χεῖρας τῆς, ἀν τοὺς συλλάβει αὐρίον...

Δευτερολογῶν ὁ πληρεξούσιος τῆς ἐναγομένης παρετήρησε, μετὰ τινος λεπτοῦ σαρκασμοῦ, ὅτι συμφώνως με τὰ πορίσματα τῆς διαλεκτικῆς τοῦ ἀντιδίκου, θὰ ἦτο ὡς νὰ ἐδίδεν ἡ Θέμις συνταγὴν καὶ νοουθεσίαν εἰς τὰς θελούσας ν' ἀμαρτήσωσι καὶ ὡς νὰ ἔλεγεν εἰς αὐτάς: «Κοιτάξατε καλὰ, ἐάν τυχόν ἐπιθυμεῖτε νὰ λάβητε ἐραστήν, νὰ πράττητε τούτο ἐπιδημούντος τοῦ συζύγου καὶ ὄχι ἐν καιρῷ ἀπουσίας τούτου». Ἀλλ' ὁ συνήγορος τοῦ ἐνάγοντος υπέβαλεν ὅτι περιττὴ θὰ ἦτο τοιαύτη συνταγὴ, διότι ἡ ἐννοία αὐτῆς εἶναι αὐτόδηλος καὶ αἰθυγατέρες τῆς Εὐας δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην τοιαύτης διδασκαλίας. (Γέλωτες τοῦ ἀκροατηρίου).

Τέλος μετά πολλά, εδόθη το διαζύγιον... Η Σοφούλα είχεν εκτεθεί επί τόνον χρόνον εις την αγωνίαν και εις την καταλαλίαν του κόσμου την ανηλεή και είτα έμεινε, με έν παιδίον μόνον, πλησίον της αδελφής της, άναδρος όπως πρότερον, μήτηρ άνευ συζύγου και χήρα άνευ μεσολαβήσαντος θανάτου... Ευτυχώς δι' αυτήν, αφού ανέθρεψε το τέκνον της, προσεβλήθη εκ νόσου και βραδέως, βραδέως ετήκετο, εωσότου μετά δεκαπέντε έτη απέθανε νέα ακόμη και ωραία – αλλά και δεν άφησε κατόπιν της, εις το πέλαγος του βίου, εκτεθειμένον εις τα βέλη του κόσμου, τον Κώτσον της.

Το τέκνον εκείνο της οδύνης, καθ' όσον ηλικιούτο, εγένετο ρωμαλέος και μεγαλόσωμος, άφοβος και τολμηρός. Πριν γίνει έφηβος εφάινετο ως τέλειος νεανίας, είχεν αναδειχθεί φοβερός αναρριχητής εις δένδρα... Ανέβαινεν εις βράχους, εις κρημνούς, εις κορυφάς, παντού όπου δυσκόλως θα τον έφθανεν η φήμη, το όνειδος, ο φθόνος των άλλων παιδίων, τα οποία εις την ελαχίστην οργήν, εκ μικράς αφορμής ή και χωρίς αφορμήν, εσφενδόνιζον κατ' αυτού, συνήθως εκ των νώτων, το δύσφημον όνομα της νοθείας· σπανίως κατά πρόσωπον, επειδή ο Κώττος ήτον χειροδύναμος, κι αν έπιανε κανέν παιδίον, εις την βράσιν του θυμού του, θα του έσπαζε τα κόκαλα με τους γρόνθους του.

Έτρεχεν εδώ εκεί, ως αγριοκάτσικον, παιδίον υψηλόν και ρωμαλέον, ανερριχάτο εις τους βράχους και δένδρα, παντού όπου ενόμιζεν ότι δεν θα τον έφθανεν η ηχώ της απαισίας λέξεως· και η ηχώ ανήρχετο μεγαλοφωνότερα εις τα ύψη εκείνα, και παντού τον κατεδίωκε...

-Κάπου να πας να κρυφτείς βαθιά, παιδάκι μου, για να μη σε βλέπουνε και να μη σ' ακούνε, του είπε μια των ημερών μία γραιία γειτόνισσα, στρουφνή, διφορομένης ψυχής.

Και η μοίρα του, ήτις τον είχε λικνίσει παιδιόθεν με το άσμα της συμφοράς, έμελλε να τον πάρει και να τον κρύψει βαθιά, εις τα σπλάγχνα της γης, διά να μην τον βλέπουν, μήτε να τους βλέπει, να μη τον ακούουν, μήτε να τους ακούει... Όταν έγινε δεκαπέντε ετών, είχαν αναρριχηθεί μιά των ημερών εις υπερύψηλον δένδρον, λεύκαν κυπαρισσοειδή, από τας οποίας κατασκευάζουν τα κατάρτια των πλοίων. Ο Κώτσος επλησίαζε να φθάσει εις την κορυφήν, όταν έν παιδίον, το οποίον πολλάκις τον είχε ενοχλήσει, διήλθε τρέχον αποκάτω και εύρεν ευκαιρίαν να φωνάξει προς τον αναρριχώμενον το σύνηθες υβριστικόν όνομα...

Μετ' ολίγα δευτερόλεπτα, ο Κώτσος έπιπτε κάτω εις την γην, από ύψους είκοσι μέτρων. Είχε ξεπιασθεί με την μίαν χείρα και είχε κοιτάξει οργίλος προς τα κάτω. Φαίνεται ότι η ύβρις του διελθόντος παιδίου τον είχεν ερεθίσει υπερμέτρως και τον είχε κάμει να χάσει την λαβήν... Ο άτυχος Κώτσος έζησεν ολίγας ώρας αναίσθητος και είτα εξέπνευσεν...

Όταν πρώτην φοράν ήκουσεν ή πρώτην φοράν έδωκε προσοχήν εις το όνομα, το οποίον του έρριψεν έν παιδίον, εκεί όπου εμάλωσαν, παίζοντας μαζί τις αμάδες και συγχρόνως το παιδίον ετράπη εις φυγήν, ο Κώτσος ήτον δέκα περίπου ετών. Μαντεύσας ότι η λέξις είχε κακήν σημασίαν, εκυνήγησεν το παιδίον αλλά δεν ημπόρεσε να το φθάσει. Το ξένον παιδίον ανέβη εις τον Επάνω Μαχαλά, συνησπίσθη με άλλους δύο ομήλικας και οι τρεις ήρχισαν, ωφελούμενοι από το υψηλόν του τόπου, να πετροβολούν τον Κώτσον, όστις ηναγκάσθη εις την υποχώρησιν.

Πάραυτα έτρεξε προς την μητέρα του.

-Δεν μου λες, μάννα, τι θα πει «Μούλος»;

Η Σοφούλα ωχρίασεν, είτα ετραύλισε:

-Πού τον άκουσες... αυτόν το λόγο;

-Ο Γιάννης της Φαμελούς, τώρα που παίζαμε μαζί κι εμαλώσαμε, έφυγε τρέχοντας και μ' εφώναξε «Μούλο! Μούλο!» Αχ! δεν τον έφτασα, να του δείξω εγώ... Πες μου, μάννα, τι θα πει...

-Το στόμα τους να πιαστεί!... να βγάλουν τη φάγουσα^[3], ναι! ήρχισε να καταράται ταπεινή τη φωνή, ελθούσα εις επικουρίαν της αδελφής της, η Κρατήρα.

-Θα μου πεις, μάννα, και συ, θεια, τι θα πει; επέμεινε θορυβών και κλαίων, κτυπών τους πόδας του εις το έδαφος.

Τότε η θεία του ανέλαβε να του εξηγήσει, λησμονούσα ότι ήρχετο εις αντίφασιν με τας προ μικρού κατάρας της.

-Να! σε βλέπουν, βρε συ, που είσαι ξανθός... κι επειδή τάχα, απ' την τρίχα σου, τους φαίνεται να μοιάζεις σαν μουλαράκι... γί' αυτό σε φωνάζουν έτσι δα...

Ο Κώτσος δεν επείσθη.

Η Κρατήρα επρόσθεσε:

-Όπως της Μπουλίνας το γιο, που είναι κοκκινομάλλης, τότε λένε Κοκκίνη... Και το Γιώργη της Μελάχρω, που είναι μαύρος, τότε φωνάζουνε Αραπάκη... Κατάλαβες τώρα;

Ο μικρός ήρχισε να καταπραΰνεται, μαγευόμενος περισσότερο από την γλυκείαν φωνήν της θείας του, ή όσον επείθετο από την έννοιαν των λόγων της.

-Όπως και το Νίκο της Κοντούλας, που τότε λένε Μελίση, γιατί είναι σα βόι τάχα, ε; είπε.

-Ναι, μαθές, επεβεβαίωσεν η Κρατήρα.

-Και τον Μιχάλη του Κορωνιού, τότε λένε Ψαρή, όπως τη γίδα;

-Ίσα ίσα, αυτό.

Ο Κώτσος ησύχασε προς καιρόν. Αλλ' είχε παρατηρήσει ότι το όνομα εκείνο το ετόξευον κατ' αυτού με περισσότεραν κακίαν, παρ' όσην συνήθως εδείκνυον προς όσους εκάλουν «Ψαρή» ή «Μελίσση». Ολίγον καιρόν ύστερον, ήρχισε να εξετάζει κατ' ιδίαν την θείαν του.

-Γιά, να σου πω, θεια; ... Δε μου λες, γιατί ο πατέρας άφησε τη μάννα του κι επήρε άλλη γυναίκα;

-Δεν είναι δουλειά σου να εξετάζεις αυτά, απήντησε, προσπαθούσα υπό το αυστηρόν του τόνου να κρύψει την αμηχανίαν της, η Κρατήρα.

-Δεν είναι δουλειά μου; επανέλαβεν έτοιμος να κλαύσει ο Κώτσος. Ναι, γιατί με φωνάζουν «Μούλο», επειδή τάχα δεν έχω πατέρα, κι όχι απ' το χρώμα των μαλλιών μου, που μου έλεγες...

Τότε η Κρατήρα εσκέφθη προς στιγμήν και ως φρόνιμος γεροντοκόρη έκρινεν ότι δεν ωφελούσε να κρύψει την αλήθειαν από τον ανεψιόν της, επειδή εις την εποχήν αυτήν της ελλείψεως παντός χαλινού, τα παιδιά μανθάνουν προίμως όλα και, αν αυτή εσιώπα, ο μικρός θα εμάνθανε πολύ περισσότερα παρ' όσα έπρεπε να ξεύρει, απ' τα άλλα παιδιά του χωρίου, από λόγια του δρόμου και από ακούσματα της αγοράς. Και λοιπόν του είπεν:

-Άκουσε, Κώτσο μου. Η μητέρα σου, όταν σε είχε στην κοιλιά, αρρώστησε, και της ήρθε αδυναμία και δεν μπόρεσε να σε γεννήσει στην ώρα της... Και απάνω στην αρρώστια της, που σε είχε στην κοιλιά, μες στον ύπνο της φώναζε «το παιδί! το παιδί!» κι ύστερα που σ' εγέννησε και τώρα ακόμη που όλο άρρωστη είναι, ολοένα φωνάζει στα ξυπνητά της και στον ύπνο

της «το παιδί! το παιδί μου!» Νιώθεις τι αδυναμία έχει σ' εσένα κι αγροικιάς με τι πόνο και καημό σ' ανάθρεψε;... Και σαν της ήρθε η πρώτη αρρώστια, πριν σε γεννήσει, σ' εβάσταξε μες στην κοιλιά μια δυο μέρες παραπάνω. Τότε τα λαδικά[4], ας είναι καλά που τα ξετάζουν όλα, μέτρησαν τους μήνες και τις μέρες κι είπαν πως τάχα η μάννα σου δεν σε είχε κάμει με τον άνδρα της, που έλειπε εννέα μήνες με το καράβι... επειδή έμεινες μες στην κοιλιά αυτές τις δυο τρεις μέρες παραπάνω... Τότε ο πατέρας σου, δεν θέλω να πω κακό λόγο, που μου είχε ψήσει το ψάρι στα χείλη και με ανάγκασε ν' αποθηκέψω εγώ το βιο μου και να του δώσω τρεις χιλιάδες μετρητά, επειδή επέμενε κι ήθελε «το μέτρημα! το μέτρημα!» κι ως την τελευταία στιγμή δεν ήθελε να στεφανωθεί, αν δεν του μετρούσα τα λεπτά... ώστε, αφού έδωκα της μητέρας σου τα μισά κτήματα, όλο το μερδικό της, αναγκάσθηκα ν' αποθηκέψω το μερδικό μου εγώ, για να του εύρω το μέτρημα να του δώσω... κοντολογής, ο πατέρας σου πίστεψε τα λόγια του κόσμου και είπε ότι δεν σε γνωρίζει για παιδί του... Μα εσύ, καθώς κι όλα τα ορφανά, έχεις το Θεό πατέρα και πρέπει ν' αγαπάς τη μητέρα σου, που δε σου έφταιξε τίποτε και παιδεύεται με τόσον πόνο και καημό να σ' αναθρέψει... Και να 'σαι φρόνιμος και καλός και καθέννας που έσφαλε απ' το Θεό θα το 'βρει. Και με άλλον να σε είχε κάμει η μάννα σου, πάλι εσύ σε φταις τίποτε και δεν πρέπει να σε πειράζουν γι' αυτό, μα είναι παιδιά και δεν θέλουν ξεσυνέριο, επειδή δεν ξέρουν τι τους γίνεται... Γίνε συ φρόνιμος και καλός και θα ιδείς πως αυτό δεν μπορεί να σε βλάψει... Ας σ' αξιώσει ο Θεός να προκόψεις και να γίνεις χρήσιμος άνθρωπος, κι οι ίδιοι που σε βρίζουν τώρα θα 'ρχονται, μια μέρα, να σου βάζουν μετάνοιες... και συ θα τους κάνεις το βαρύ... Μονάχα, Κώτσο μου, να 'χεις την ευχή του Χριστού, κοίταξε να μην παραπονέσεις τη μάννα σου, που σ' αγαπά τόσο... Ανίσως εσύ πεισμώνεις, σαν παιδί, εκείνης η καρδιά της είναι ματωμένη, γι' αυτά και γι' αυτά τα πράγματα.

Την εσπέραν λοιπόν εκείνην του φθινοπώρου, η Κρατήρα είχε μείνει με τον ανεψιόν της εις τον ελαιώνα και είχαν κλεισθεί εις το μικρόν καλύβι διά να κοιμηθώσι. Πλησίον του κτήματος υπήρχε μέγα δάσος, βαθύς δρυμών, από γιγαντιαία εξαίσια δένδρα.

Παρά την είσοδον του δάσους, εις τα νοτιοδυτικά σύνορα του ελαιώνας, υπήρχον πολλά ερείπια, έν σπήλαιον ή υπόγειον περιέργου σχήματος και κατασκευής, το οποίον εκαλείτο Δρακοσπηλιά. Ήρχιζεν από μίαν οπήν βράχου, όστις είχε χρησιμεύσει ως ακρογωνιαίος λίθος ενός κατηρειπωμένου κτιρίου και ανήρχετο προς τ' άνω, εντός υψηλού βράχου κωνοειδούς, όστις απετέλει την κορυφήν της δειράδος[5]. Έλεγαν ότι εντός του σπηλαιίου εκείνου ηκούετο ενίοτε παράδοξος ήχος και μεγάλη βοή. Τα κατηρειπωμένα κτίρια ήσαν τρία ή τέσσαρα.

Η οπή εντός του βράχου ανήρχετο εις διάστημα πολλών οργιών, ως ελέγετο, εις το κοίλον του βράχου και απέληγεν εις την κορυφήν όπου είχε διέξοδον. Ελέγετο ότι εκεί μέσα ενεφώλευε τον παλαιόν καιρόν ένας Δράκος, όστις έκρουπτεν εκεί θησαυρούς, τους οποίους εφύλαττον και έβοσκον την νύκτα διάφοροι Αράπηδες, σκλάβοι του.

Τριγύρω εις τα ερείπια έβγαιναν την νύκτα όχι ολίγα στοιχειά, εξωτικά και κρούσματα. Από την θέσιν των ερειπίων ήρχιζεν έν ρεύμα, στενόν, σύσκιον, το οποίον κατήρχετο βαθύ κάτω εις την κοιλάδα και εντός του ρεύματος, ολίγον παρακάτω από τα ερείπια, υπήρχε μία κρήνη παλαιά, εις την ρίζαν γηραιού δένδρου, μ' ένα τάσι δεμένον δί' αλύσεως εις κρίκον επί του γηραιού κορμού· εκαλείτο κοινώς το Κρύο Πηγάδι, ήτον δε κρύο όχι μόνον το νερόν, εκ του οποίου πολλοί δεν έπινον, λέγοντες ότι ήτον στοιχειωμένο, αλλ' ο υγρός αήρ, το περιβάλλον και το σύσκιον και σκοτεινόν της μικράς κλεισωρείας. Πολλαί γραίαι, από τας πρωτινάς, όσαι είχαν

γεννηθεί περί τας αρχάς του αιώνος, όταν ήσαν αναγκασμένοι να διέλθωσιν από το στενόν τούτο, συνήθιζαν να χαιρετούν την παλαιάν κρήνην διά συνθηματικής ρήσεως:

-Χαίρε και συ, Κρού Πηγαδάκι με το ζώδιό σου!

Μερικαί έλεγον «καημένο Κρού Πηγάδι», και άλλαι τινές έλεγον ευφημότερον «Καλό Πηγάδι, με το ζώδιό σου!» Όλος ο τόπος τριγύρω, τα ερείπια και το ρεύμα, έβριθεν από νεράιδες την ημέραν, εμυρμηκία την νύκτα από στοιχεία και φαντάσματα.

Εις το Κρού Πηγάδι πολλοί διηγούντο ότι είχαν ιδεί να κάθεται πλησίον ένας Αράπης, με την τσιμπούκα του. Διάφορα πλάσματα, χωριατόπουλα, τσομπανόπουλα και βοσκοπούλες, είχαν «χτυπηθεί» διότι ευρέθησαν εις κακήν ώραν σιμά στο Κρού Πηγάδι. Η Καμπαναχμάκαινα, ποιμενίς προβάτων, και μήτηρ δέκα παιδιών, είχε πάθει την νύκτα από αφωνίαν και παραλυσίαν.

Ο Κώτσος, το τέκνον της συμφοράς, είχε μάθει ν' αγαπά την εξοχήν, σιμά εις την θείαν του, και την ηκολούθει συχνά εις τας εκδρομάς της. Η μήτηρ του έμενε κατ' οίκον. Έπασχε σωματικώς από την γένναν της κι εδώ και είχε τρωθεί ηθικώς από τα βέλη της δυσφημίας. Η αδελφή της ήτο σχεδόν αγροδίαιτος.

Ο Κώτσος ηγάπα όλα τα της εξοχής, τα βουνά και τα δάση, τας βρύσεις, τα ρεύματα και τα ερείπια, ως και αυτά τα φαντάσματα. Είχε γίνει σχεδόν μισάνθρωπος, από το όνειδος το οποίον του έρριπτον οι ομήλικοί του. Είχε παύσει να φοιτά εις το σχολείον, εξ αιτίας της συμπεριφοράς των συμμαθητών του, τους οποίους δυσκόλως θα εσωφρόνιζε και αν είχε την συνήθειαν να «τους μαρτυράει στο δάσκαλο» (το οποίον όμως

εθεωρείτο ως στίγμα κακής προδοσίας μεταξύ των παιδιών). Άλλην άρα καταφυγήν δεν είχεν, ειμή να κάμνει συχνά καυγάδες και να δέρνει τους συμμαθητάς του – ενίοτε και να τις τρώγει.

Κατόπιν μιας τελευταίας σκηνης, καθ' ην έδειρε δύο τρεις εκ των συμμαθητών του, οι δαρέντες «τον εμαρτύρησαν» εις τον δάσκαλον. Ο ίδιος δεν ήθέλησεν – εντραπή ή εδίστασε να πει εις τον δάσκαλον το επίθετον το οποίον κατ' αυτού ετόξενον οι άλλοι. Αλλά τότε το βάρος της οργής του δασκάλου έπεσεν επ' αυτόν.

Όχι μόνον «έφαγε ξύλο», με την λεπτήν βέργαν του δασκάλου η οποία έτσουζε, αλλ' «απεβλήθη προσωρινώς» από τα μαθήματα. Μάτην, αφού ο ίδιος δεν ήθελε «να μαρτυρήσει», η θεία του προσεφέρθη να υπάγει αυτή «ν' αγκαλέσει^[6]» στον δάσκαλον τα άλλα παιδιά, τα οποία του έλεγαν «έτσι κι έτσι» και του εφώναζαν «αυτό κι αυτό». Ο Κώτσος αυτοβούλως την προσωρινήν αποβολήν την μετέβαλεν εις διαρκή λιποταξίαν και δεν επάτησε πλέον εις το σχολείον. Ήτον δε τότε δεκατριών ετών.

Και άλλοτε ο Κώτσος είχε «φάγει ξύλο» από τον διδάσκαλον, χωρίς να πταίει – ενώ άλλην φορά πάλιν είχε μείνει ατιμώρητος, ενώ έπταιεν. Αλλά τότε ο πλάνος καλόγηρος, ο πάτερ Ιωακείμ, τον «ορμήνεψε» και του είπεν ότι σ' αυτόν τον κόσμον «εν άλλοις πταίομεν, εν άλλοις παιδευόμεθα» και προσεπάθησε να του εξηγήσει τι σημαίνει το απόφθεγμα: «οι αδικούντες πολλοί, αδικούμενος ουδέ εις».

Έμαθε λοιπόν ν' αγαπά την ερημίαν, ν' αγαπά τα ερείπια, ως και αυτά τα στοιχειά και τα φαντάσματα. Α! τα στοιχειά δεν του ήθελαν κακόν ούτε τον είχαν αδικήσει.

Δεν του είχαν ρίψει ποτέ κατά πρόσωπον, ούτε εκ των νώτων, το απαίσιον κοινωνικόν όνειδος.

Ο Κώτσος είχεν ένα πόθον βαθύν, μίαν ακράτητον περιέργειαν. Ήθελε να δοκιμάσει να εισέλθει εις την σπήν του σπηλαίου εκείνου, το οποίον, ενώ εφαινέτο να καταδύεται κάτω εις την γην, ανήρχετο είτα εις την κορυφήν του βράχου. Ήτον εκείνη, η Δρακοσπηλιά, και είχε μεγάλην δι' αυτόν έλξιν. Είχε δοκιμάσει άπαξ ήδη, την ημέραν. Αλλ' η θεία του, ήτις τον επετήρει αγρύπνως, έτρεξε και τον ανεκάλεσε πλησίον της.

-Μην το κάμεις αυτό, παιδάκι μου! Στη Δρακοσπηλιά μέσα ήθελες να μβεις; Θεός φυλάξει! Μην είσαι απόκοτος!...

-Είναι κανείς Δράκος μέσα, θεια;

-Και Δράκος να μην είναι, ποιος ξεύρει; Μπορεί να βαρέσεις πουθενά... είναι σκοτάδι και ποιος ξεύρει τι γκρίφια Z έχει μέσα... Μπορεί να κακοπάθεις... ή να πάρεις φρίξη και να σκιαχτείς... Λένε πως έχει μια κακή βοή αυτή η σπηλιά, άμα χωθεί άνθρωπος μέσα.

Ο Κώτσος εφάνη ότι ήκουσε την συμβουλήν της θείας του, κι επανήλθε μαζί της εις τον ελαιώνα. Αλλ' ο πόθος και η περιέργειά του ηύξησεν.

Είχεν ακούσει από τα παιδιά και τας γραίας ότι ο Δράκος, όστις εκατοικούσε τον παλαιόν καιρόν εκεί μέσα, μπορούσε να κάμει ένα άνθρωπον πλούσιον, στο κέφι του επάνω, άμα ήθελεν – εκτός αν επροτίμα, το οποίον ήτο και συχνότερον, να τον βλάψει και να τον μισερέψει διά πάντοτε, τον τολμηρόν επισκέπτην. Είχεν εκεί ταμιευμένα ο Δράκος γρόσια πολλά, φλωριά αναρίθμητα, τα οποία ένας Αράπης έβγαινε την νύκτα και τα εχόρευε, σιμά εις το στόμιον του σπηλαίου, σπινθηρίζοντα εις το φως της σελήνης. Ωνειροπόλει να διαλάθει την προσοχήν του Αράπη, ν' αρπάσει όσα ημπορέσει φλωριά, εκεί που τα εχόρευεν. Με αυτά τα φλωριά θα εξεχρέωνε πρώτον τα κτήματα της θείας του, επειδή το χρέος

την έκαμνε να στενάζει. Είτα θ' άφηνεν εις τας δύο γυναίκας αρκετά διά να καλοζούν κι αυτός θα εσκάρωνεν «ένα μεγάλο καράβι, τριοκάταρτο», θα επήγαινε να ταξιδεύσει και θα έφερνεν από τα ταξίδια «κόφες τα τάλλαρα», καθώς είχαν ακούσει να διηγούνται διά τα πλοία όσα ανέβησαν εις την Μαύρην Θάλασσαν, κατά τον πόλεμον τον Κριμαϊκόν, ότι είχαν γεμίσει το αμπάρι από τάλλαρα και τα εμοίραζαν «με κόφες» εις τους συντρόφους, τον λοστρόμον και τους ναύτας και αυτόν τον μούτσον... Μ' εκείνα τα τάλλαρα θα έμβαινε καλά στα μάτια εκείνων των φθονερών παιδιών, των σημερινών εχθρών του και θα ήρχοντο να του βάζουν μετάνοιες στρωτές, καθώς έλεγεν η θεία του.

Την νύκτα εκείνην, καθώς είχε κατακλιθεί, αφού επείσθη ότι η θεία του εκοιμάτο βαθέως, κουρασμένη καθώς ήτον, εσηκώθη χωρίς κρότον, ήνοιξε την θύραν με άκραν προφύλαξιν. Επήρε μαζί του ένα κουτί σπίρτα, ένα χονδρόν τεμάχιον λαμπάδος κηρίνης, έκλεισεν αθορύβως την θύραν έξωθεν κι έτρεξε προς το μέρος της Δρακοσπηλιάς.

Η σελήνη αρτίως είχαν ανατείλει δρεπανοειδής. Ήτον σχεδόν μεσάνυκτα, έφθασε μετ' ολίγον εις τα ερείπια.

Εισήλθεν εντός των κατηρειπωμένων κτιρίων, έφθασεν εις το στόμιον του υπογείου άντρου, άναψε το σπίρτον, είτα το κηρίον. Έκαμε τον σταυρόν του και εισήλθεν εις την οπήν.

Το χάσμα εχώρει άνέτως άνθρωπον, ο δε Κώτσος ήτο μεγαλόσωμον παιδίον. Ησθάνθη ψυχρόν, υγρόν αέρα, εις το πρόσωπόν του. Επάτει επί κόνεως ή άμμου. Εχαμήλωσεν, εκυρτώθη.

Προέβη ολίγα βήματα. Άλλο δεν έβλεπεν ή μαύρον τοίχον, σχεδόν ομαλόν, ως λαξευτόν, και ήκουεν άόριστον βόμβον

ερχόμενον έσωθεν. Ήτο ως βόμβος μυιών ή ως ελαφρά πτερυγίσματα μικρών πουλιών. Διέβλεπε προσέτι αμυδρά σχήματα, όμοια με αποστάγματα από σύμπλεγμα αναμμένων κηρίων ή με κρύσταλλα κρεμάμενα εν καιρώ παγετού από τους σταλαγμούς[8] των στεγών.

Αποτόμως ο δρόμος του εκόπη. Ο τοίχος, όστις μέχρι τούδε εσημάτιζε θόλον υπεράνω της κεφαλής του, εφάνη ως να κατήλθε κι εκρεμάσθη μέχρι του εδάφους και του έφραξε την οδόν.

Τότε ο Κώτσος περιέφερε το κηρίον εδώ κι εκεί διά να ίδει αν υπήρχε που δίοδος, αλλά ρεύμα αέρος έπεσεν αποτόμως επάνω εις το κηρίον και το έσβησε.

Συγχρόνως ο Κώτσος ήκουσεν, ή του εφάνη ότι ήκουσε, μίαν βοήν υποχθόνιον, υπόκωφον φωνήν, ήτις ήρχετο αγρία από τα βάθη του σπηλαιίου.

Η φωνή του εφάνη ότι έλεγε:

-Μού...λο! Μού...λο!

Λοιπόν, ως και τα φαντάσματα ήξευραν την δυστυχίαν του! Λοιπόν και τα ζωτικά όλα εγνώριζαν το τρωτόν μέρος του! Και ο Δράκος διά της φωνής του επεκύρωνε τας φωνάς των μοθχηρών παιδίων!

Ο Κώτσος ετράπη εις φυγήν. Καθώς εστράφη οπίσω, εις το σκότος, προς το στόμιον του σπηλαιίου, ζητών να εύρει ακτίνα της σελήνης ευμενή ήτις να του φέξει τον δρόμον του, εκτύπησε την κεφαλήν σφοδρώς εις τον θόλον του βράχου. Του ήλθε στιγμιαία ζάλη.

Α! έπρεπε να είχε κτυπήσει την κεφαλήν του πρωτύτερα, όταν ήθελε να εισέλθει εις το σπήλαιον του Δράκου... Ή μάλλον, όφειλε να κτυπά το κεφάλι του από πολύ πριν... πριν γεννηθεί ακόμη. Και την στιγμήν εκείνην επαρουσιάσθη εις την φαντασίαν του μειδιώσα και μορφάζουσα η όψις του περιπλανωμένου μοναχού, του Ιωακείμ, όστις άλλοτε του είχε διηγηθεί περί της αφελούς περιεργείας των μαθητών του Χριστού, ερωτώντων περί του εκ γενετής τυφλού, αν ο ίδιος ήμαρτεν ή οι γονείς του διά να γεννηθεί τυφλός.

Και αυτός ο Κώτσος, ήτο κάτι περισσότερο του εκ γενετής τυφλού – ήτο εκ γενετής κατάδικος.

Όταν συνήλθεν από την ζάλην, επέστρεψε ριγών και τρέμων πλησίον της θείας του. Την εύρεν έξυπνον. Αύτη είχεν «αλαφιασθεί» μέσα στον ύπνον της κι εξυπνήσασα, δεν εύρε πλησίον της τον ανεψιόν της.

Εξαφανίσθη, ετρόμαξεν. Εσηκώθη και ήνοιξε την θύραν. Υπώπτευε ότι ο Κώτσος θα είχεν υπάγει, ο απόκοτος, προς το μέρος των ερειπίων και της Δρακοσπηλιάς. Ήρχισε να τον κράζει ονομαστί:

-Κώτσο!... πού είσαι;

Ενώ edίσταζε και ητοιμάζετο, μισονδυτή και ξυπόλυτη όπως ήτον, να τρέξει προς τα εκεί, είδε τον Κώτσον να έρχεται. Ήτον χλωμός από το φως της σελήνης και χλωμός από την συγκίνησίν του.

-Τι έχεις;... Πού πήγες;

Ο νέος ταχέως συνήλθε.

-Τίποτα... τίποτα, θεια· ησύχασε.

-Δεν σου είπα εγώ να μην πας στη Δρακοσπηλιά; Λέγε... Τι έτρεξε;

-Άκουσα μια φωνή.

-Φωνή... θ' άκουσες τη βοή που λένε πως βγαίνει τη νύχτα. Κι εφοβήθηκες πολύ;... Κάμε το σταυρό σου, παιδί μου... Έλα να κοιμηθείς και να φυλάεσαι άλλη φορά, να μην είσαι απόκοτος.

-Η φωνή που άκουσα...

-Η φωνή... ε, τι;

-Έλεγε... ένα λόγο.

-Τι;

-Έλεγε «Μού...λο!»

Η Κρατήρα ησθάνθη πόνον και συγχρόνως εγέλασε. Ήρχισε να εξηγεί εις τον ανεψιόν της:

-Άμα αποκοθήσει κανείς και πάει στη Σπηλιά του Δράκου, νύχτα, μεσάνυχτα, αυτά θ' ακούσει... Λένε πως η βοή εκείνη της Σπηλιάς έχει ένα ιδίωμα, να ξαναλέει στον άνθρωπο ό,τι καημό έχει στη ζωή του... Κείνο που του πονεί του καθενός, το λέει, τάχα με ανθρώπινη φωνή. Τ' άκουσα που το έλεγαν οι παλαιοί, μα τώρα σ' αυτά τα χρόνια δεν θα πήγε κανένας να μπει μες στη Σπηλιά. Εσένα σου φάνηκε πως άκουσες «Μούλο!» Αν επήγαινα εγώ μες στη Δρακοσπηλιά, θα μου εφαινετο πως ακούω «το χρέος! το χρέος!», κείνον τον καημό που έχω. Αν επήγαινε η μάνα σου, θα έκαναν τ' αυτιά της πως ακούει «το παιδί! το παιδί!» κι αν επήγαινε ο προκομμένος ο πατέρας σου, θ' άκουε μια φωνή «το μέτρημα! το μέτρημα!» Αυτό είναι η φωνή του Δράκου.

Ολίγον καιρόν ύστερον, μετά τον τραγικόν θάνατον του παιδίου, αι δύο αδελφαί, πικραμέναι και μαυροφορούσαι – η μήτηρ ωχρά και μόλις δυναμένη να βαδίζει εκ της αδυναμίας, μέλλουσα ν' αποθάνει ολίγας εβδομάδας ύστερον – η θεία ισχνή, ηλιοκαής και εγκαρτερούσα, εξήλθον λίαν πρωί εις την εξοχήν. Εκεί συνήντησαν τον πλάνητα μοναχόν, τον Ιωακείμ.

Ούτος τας εχαιρέτισε μετά συμπαθείας, σείων την κεφαλήν, και ήρχισε να λέγει προς την ορφανήν του τέκνου μητέρα:

-Ε! κουράγιο, Σοφούλα! Τι να γένει, καημένη· εκεί, στον άλλον κόσμον, θα βρεις πολλούς, πολλούς άλλους και τον Κωνσταντάκη σου μαζί... Τι να λες, εσύ, ταλαίπωρη;... Βέβαια θα είπες πως ήτον κακή ώρα! Αχ! η πλέον κακή ώρα είναι η ώρα της αμαρτίας, Σοφούλα! Αχ! τα οψώνια της αμαρτίας... Γι' αυτό είπε και ο όσιος Θεόδωρος ο Στουδίτης «η δεξιά σου, Χριστέ μου... σκαιωρίας πάσης περιφυλαξάτω με».

Είτα, όταν η Σοφούλα απέστρεψε κλαίουσα την κεφαλήν, ο πλάνος μοναχός είπεν εις την πρεσβυτέραν αδελφήν της:

-Αχ! Κρατήρα, και να ήτον αθώα... θα επήγαινε μαζί με τους Μάρτυρας... Όπως κι αν είναι, πιστεύω να βρει έλεος.

Κι επειδή εκείνη τον εκοίταζεν εν αμηχανία, ο ρασοφόρος επανέλαβε ταπεινή τη φωνή, διά να μην τον ακούσει η Σοφούλα:

-Απ' τις δύο κακές ώρες, την μία που ένα πλάσμα έπεσε σε πειρασμό κι έφερ' ένα άλλο πλάσμα στον κόσμο, και την άλλη, που αυτό το δεύτερο πλάσμα έπεσε απ' το δένδρο κι εσκοτώθη – χωρίς την πρώτη, η δεύτερη ποτέ δεν θα ήρχετο – η χειρότερη ώρα είναι η πρώτη, Κρατήρα!

(1904)